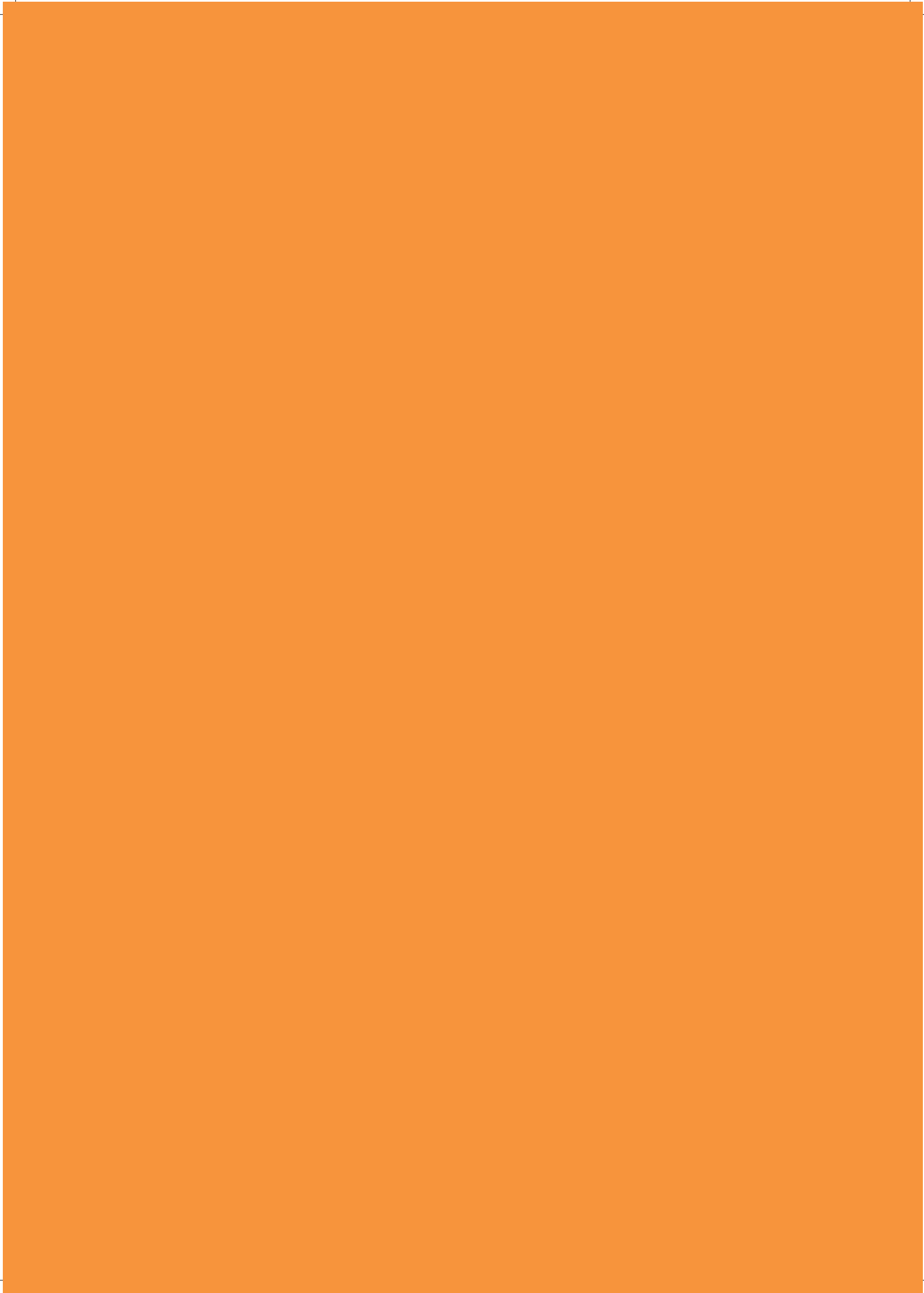

Com utilitzar el diccionari

Un repte per a un mestre com tu

QUÈ ÉS AQUEST QUADERN?

En aquest quadern trobaràs la presentació del **Diccionari escolar de la llengua catalana Vox-Barcanova** (pàgines 1-4) i diverses propostes didàctiques per treure el màxim profit d'aquesta eina (pàgines 5-16).

En aquestes quatre primeres pàgines oferim un resum de les fortaleses de l'obra i una taula de dades objectives perquè coneguis millor amb què poden comptar els teus alumnes quan utilitzin aquest diccionari.

Les planes restants inclouen una mostra de com el diccionari pot esdevenir una font d'activitats amb les quals es pot reforçar el treball sobre les competències lingüístiques. S'han escollit aquestes 15 propostes perquè pugueu guiar l'alumnat en el descobriment de totes les joies que tresoreja el lèxic de la llengua catalana i, amb l'objectiu de fer-ho

més fàcil, hem articulat aquestes pàgines en cinc unitats: **I això, com s'escriu / L'ordre alfabètic / Els registres / La precisió lèxica / El vocabulari de les actituds i els gestos**

A les pàgines de l'esquerra (de color blau i negre) trobareu les activitats per a l'alumne, que es poden fotocopiar o bé descarregar del web. A les de la dreta (de color carbassa i negre) trobareu les solucions, suggeriments per ampliar les activitats i algunes curiositats que estan relacionades amb l'objectiu i els conceptes de cada apartat; són la vostra guia didàctica.

Els exercicis escollits presenten diversos nivells de dificultat perquè es puguin adaptar a les habilitats dels diversos grups d'alumnes. Si en fer-los a l'aula se us n'acuden d'altres o si creieu que es podrien millorar, estarem molt agraïts de rebre les vostres propostes a **vox@vox.es** i encantats de respondre-us.

Els editors

Material imprimible o fotocopiable

Per als alumnes i les alumnes

L'ordre alfabètic

4 Segur que la molt de temps que saps quantes lletres té l'alfabet català.

26? 27? 28?

5 Ja ves refrescant allò de a, b, c...

6 Si has seguit les instruccions, ja t'has passat per tot el diccionari i des de la A fins a la Z. Què t'ha semblat? Té moltes pàgines, això de veritat, però un diccionari, a diferència d'altres llibres, equilibra un ordre que sempre t'ajuda a situar-te, té la seva brúixola pròpia: l'ordre alfabètic.

Funciona gairebé sempre. Però quan busques una expressió amb més d'una paraula com ara **EN UN TRES I NO RES** o **HÀVER-HI GAT AMAGAT**, què passa? Doncs que aquí ens toquen amb les regles pròpies del diccionari. Si t'haguessis d'orientar quina fei seguien aquestes dues expressions, quin diries?

Potser diries que a tot el diccionari està ordenat alfabèticament. **EN UN TRES I NO RES** seria a la E (entre **EN** i **ENA**, o potser entre **ENUNCIAU** i **ENUREU**) i que **HÀVER-HI GAT AMAGAT** seria a la H (just després de **HÀVER** o fins i tot dins l'entrada del verb).

Si ha fallat la teva primera predicció, pensa on podrien haver-se anat aquestes expressions: a **ER**, a **UR**, a **TRES**, a **L**, a **NO**, a **RES**?

en un tres i no res haver-hi gat amagat

Per als alumnes i les alumnes Diccionari escolar de la llengua catalana Vox © Lexicoma Editorial, S.L.

L'ordre alfabètic

4 **EXTRAS**

5 **ENCABER MÉS DIFÍCIL**

6 **RES ANAR MÉS ENLLÀ**

Per als mestres i les mestres

Guia didàctica (solucions + altres propostes)

Per als professors i professors

FORTALESES D'AQUEST DICIONARI

Una obra **adaptada a la normativa** de l'Institut d'Estudis Catalans (vigent des de 2017).

No només s'han actualitzat les grafies, sinó que també s'han creat observacions gramaticals que destaquen les novetats. Amb aquest diccionari podràs mostrar als alumnes com s'escriuen ara certes paraules (**bota de vi** i **ornitorric**) i com s'escrivien abans (***bóta de vi** i ***ornitorric**).

L'**aliança** entre una editorial líder en el món de l'educació i una editorial experta en la confecció de diccionaris. Aquesta col·laboració ens ha portat a crear un diccionari que respon a les necessitats dels alumnes tenint en compte les seves habilitats.

Accés en línia al contingut del diccionari; un complement gratuït al qual s'accedeix gràcies al codi promocional que trobaran els teus alumnes dins de l'exemplar.

36 reptes que constitueixen un manual d'instruccions que pretén ajudar els estudiants a descobrir com parlen i quins recursos existeixen per entendre el món que els envolta.

16 làmines il·lustrades que els ajudaran a reconèixer quin lèxic dominen i quin haurien de dominar.

EL DICIONARI EN XIFRES

- 1 23 400 paraules i expressions** que recullen el vocabulari essencial del català actual: lèxic estàndard, cultismes i col·loquialismes freqüents, la terminologia pròpia de la divulgació científica i humanística i neologismes que semblen bastant estables.
 - 2 40 500 definicions** redactades en un llenguatge planer perquè puguin entendre's sense haver de fer altres cerques i que es complementen amb exemples actuals que, a més, aporten el context necessari per fixar millor les paraules.
 - 3 3 800 observacions i notes** que permeten que l'alumne resolgui els dubtes més freqüents sobre ortografia, conjugació, flexió o règim preposicional, i que l'interpel·len sobre l'eficàcia de la seva manera d'escriure o parlar.
 - 4 Derivats en 4 300 entrades** que permeten que l'usuari reforci la idea de «família lèxica» i amplii el cabal lèxic potencial i el reconeixement dels mecanismes propis de la llengua per millorar les seves capacitats expressives.
-

UNA EINA I EL SEU MANUAL D'INSTRUCCIONS

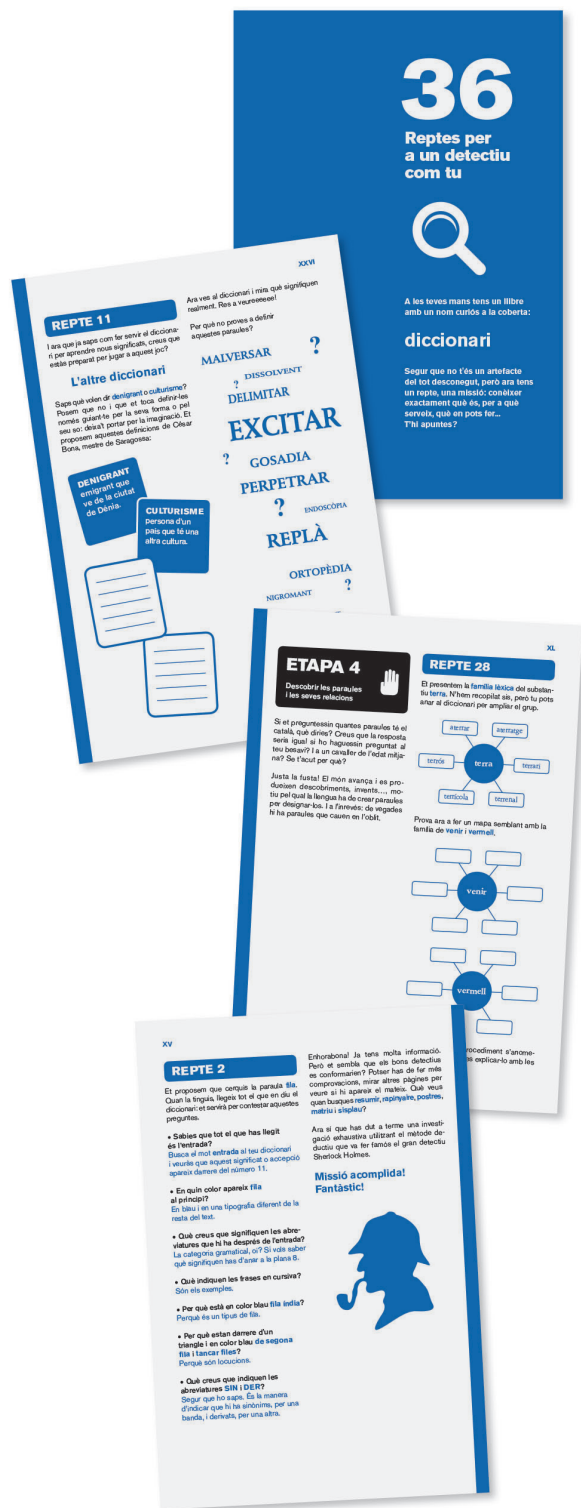
A classe tots els alumnes han tingut l'oportunitat d'aprendre a usar un diccionari amb la teva ajuda i perseverança. Però quan estiguin sols davant d'aquest bloc de paper enquadernat pot ser que no sàpiguen desxifrar què els ofereix o tot el que els ofereix.

Per compensar aquesta hipotètica infrautilització, hem inclòs una col·lecció de 36 reptes perquè l'estudiant aprengui a reconèixer com és un diccionari i els tipus d'informacions que pot contenir. Aquest és l'objectiu del quadernet que trobaran a les pàgines preliminars numerades amb xifres romanes (de la XI a la XLVIII): ser el seu manual d'instruccions.

La nostra proposta aspira a oferir a l'alumne, segons l'edat i les capacitats que tingui, la possibilitat de gaudir pel seu compte d'aquesta aventura per a detectius intrèpids. Tot i que tu també pots utilitzar-la com a font d'inspiració per completar la teva programació de l'assignatura.

A les pàgines 6-15 d'aquest quadern trobaràs una selecció d'activitats del diccionari acompanyades d'una guia didàctica per a tu per poder-les treballar al grup classe.

Recordatori: les solucions es poden descarregar del web, tal com indiquem a la pàgina XLVIII del diccionari.

UN ENTRENAMENT LÈXIC

Cada dia aprenem paraules noves i les anem emmagatzemant amb les que ja coneixíem i usàvem. Aquesta activitat, a vegades frenètica, la fem de manera totalment natural; sembla que estem programats així des de ben petits.

Aquest flux de paraules noves («noves» en el sentit de «desconegudes») fa que el vocabulari potencial de l'alumne vagi creixent i fent-se més dens cada dia, però cal ajudar-lo a trobar les estratègies més eficaces perquè aquest frenesí acabi exercitant els seus «músculs lingüístics». Cada alumne trobarà les seves: uns, a través de la memòria visual; uns altres, a través de les

connotacions compartides; uns altres, a través de la sonoritat de cada paraula...

Observeu aquests exemples que hem extret de les làmines centrals del diccionari. Aquesta és la teranyina que hem teixit perquè els vostres alumnes puguin anar integrant en el seu vocabulari paraules desconegudes o difícils per al seu nivell (**llenca**, **penca** o **encenall**) sense grans dificultats, perquè els han estat presentades amb altres paraules que ja dominen (**rodanxa** o **llesca**).

A les pàgines 14 i 15 d'aquest quadern trobareu exemples de com esprémer al màxim aquestes 16 làmines il·lustrades.

16 LÀMINES PER A UN PARLANT COM TU

Cada dia aprens una paraula nova (o diverses), les sentes a classe, pel carrer, a casa, a internet... Aquestes làmines et volen ajudar a emmagatzemar cada nova mot com si fos una joia del tresor i a alimentar el teu vocabulari potencial. Després, ja li treuràs tot el suc possible. Imagina't quina quantitat de coses podràs explicar amb tantes paraules!

Saps què passa quan n'aprens de noves? Doncs que les que ja coneixies abans agafen una altra dimensió, perquè, en posar-se'n una al costat de l'altra, es queden veus els matisos que tenen. Això és el que ens passa amb **rodanxa** respecte a **ferr** o **encenall**, o a **artefactes**, **m** dispositius i **gi** molt propietats, es relaciona a manera partic tenen en com

Tota una avien portar a soltes làmines sinó planes d'aquí

7 EL PERQUÈ DE LES COSES

Quasi tot té la seva causa, és a dir, el seu motiu, la seva raó i el seu perquè.

Qualsevol cosa que té un principi s'ha originat en algun moment i lloc.

Unes coses **ocasionalment** que n'ocorren d'altres: en són la causa. Si hi interen diverses causes, parlem de **factors**.

Les pluges són la causa de les inundacions.

La memòria és gaire **diàgnos** animal.

La **desmemòria**, l'espont i el decaix són **conseqüència**.

Qualsevol cosa que té un principi s'ha originat en algun moment i lloc.

Podem ser **origens** molt propers o **remuntar-se** a la **genèsis** dels temps. Els **antecessors** influeixen en altres fets posteriors i ens ajuden a entendre'ls millor.

Aquell punt té l'origen a la frontera.

La **marxa** és gaire **diàgnos** animal.

L'**antecessor** d'instagram són els àlbums de fotos.

Han conegut alguna d'aquestes paraules que sempre estan **relacionades** però que no són molt fet. Es passen la vida **framant** maldats i **maquiant** mentes. De tota manera, si aquest tipus de gent em desagradés els pensaria a l'ús d'**imprimides** qualssevol **problema** solen **atribuir-se** la funció de líder i, a sobre, només són capaçs d'**empassar-se** idees que no arriben mai a veu.

Anhel, ahany i aspirar

relacionador **noctis** d'

4 ELS FRAGMENTES

Cada cosa completa i diferenciada que trobem en un conjunt és una **unitat**. Pel que fa a les coses difícils de separar i de comptar, diem que necessiten **mesura**.

El temps és difícil de mesurar, perquè canvia a cada instant, encara que els físics, amb els cronòmetres, poden mesurar fins i tot **nanosegons**. A l'escola i a l'Institut comptem els **trimestres**, mentre que la universitat se sol organitzar en **quadrimestres** i **semestres**. Quan enviem, comencem a **recollir llistes** i **dècades**, i els llibres d'història parlen de **segles**, **centenars**, i fins i tot de **mil·lennis**, **edats** **eres**. Si veiem un documental sobre el big bang, comprendrem en un **lancer** i obrir d'ulls el temps cosmològic que sempre **incommensurable**.

Podem determinar la **magnitud** que atorguem per **unitats** (mens comptables) o bé podem expressar una aproximació, si la quantitat és **no mesurable** (noms no comptables).

La pressió atmosfèrica es mesura en **bars**. La pura de fer es mesura en **quarts**.

Un **pesic** de sal, de plom.

Venda de llegums a **Fengròs**.

Magnitud com la **longitud**, el volum o la potència reben diversos noms segons l'espècie que es mesura:

longitud — el **calibre** d'una arma (en mètrica) o la **secció** d'un cable

volum — la **cilindrada** d'una moto (en cm³)

potència — els **cavalls** d'un motor (en CV)

El català disposa de molts noms per expressar la mesura de matèries i substàncies. No tots proporcionen mesures exactes, sinó que alguns només en delimiten una part.

Forma	S'obtenen de...
penca ... de suro ... de pebrot ... de bacallà	aliments i objectes
llenca ... de porri ... de formatge ... de carnalada	productes de carnisseria
llesca ... de pa	pa
rodanxa ... de escorpa ... de piure ... de boniquet	fruites i umbel·les
encenall ... de fusta ... de ferro ... de porcel·lana	aliments i objectes

Exemples d'origens

Exemples	De quin tipus d'origen es tracta?
fonaments ... d'un edifici de marbre ... d'una empresa ... d'una nació	d'un que es construeix amb estímul
embrió ... d'un programa ... d'un projecte ... d'una idea	d'un que comença per donar lloc a una altra cosa
gèneci ... d'una muntanya ... dels temps ... d'una idea	d'un que es burla en el temps
braci ... de lloc ... d'un problema ... de tots els mals	d'un d'ocasió a primera vista
llavor ... de la descoberta ... de la revolució ... de l'art	d'un que dona lloc a un pensament nou

La meua família **prova** d'Amèrica, Concretament de Mòxic; el meu pare **descendeix** d'una família d'artífexs italians. La meua àvia sempre diu que les **arrels** familiars són importants i per això mitjà és una **llengua d'arrel** del país. La meua àvia àvia sabia parlar i, encara **malgrat**, no mai va **entendre** mai però sí que **llegia** molt antiga, els **origens** de la qual **es remuntan** molt segles enrere.

A-Z

activitats

I això, com s'escriu?

1

Segur que saps que la **R** té dos sons diferents:

- un so fluix, com el de **pera**, que sempre es representa amb una sola erra.
- un so fort, que tant es pot escriure amb una erra (com a **rosa**), com amb dues erres (com a **corró**).

Saps com s'escriuen les paraules següents? Consulta el diccionari si tens dubtes.

ARA	ABANS DE 2017
ornito__inc	ornito__inc
micro__elat	micro__elat
penja__obes	penja__obes
a__ítmia	a__ítmia
i__acional	i__acional
greco__omà	greco__omà
co__esponsible	co__esponsible
busca__aons	busca__aons
pre__omà	pre__omà
a__englerar	a__englerar

2

15 són 15

bé / déu / és / mà / més
món / pèl / què / sé / sí
sòl / són / té / ús / vós

Els accents de vegades fan nosa, oi? I els **diacrítics** ho compliquen una mica. Per sort, des de 2017 n'hi ha poquets. Fixa't en les paraules en negreta de les paraules següents. Quina hipòtesi pots formular sobre com s'escriuen les paraules de la columna de la dreta?

El **déu** suprem de l'Olimp era Zeus. —————> **Adeu**, Andreu!

Aquest **sòl** és molt fèrtil. —————> Viu en un **entresol**.

Li caurà el **pèl**. —————> M'ha sortit un **repel** en aquest dit.

Cada casa és un **món**. —————> Viatja sense parar: és un autèntic **rodamon**.

3

Tens cap lletra preferida? Quina és? Per què? Ja et deus haver fixat que en el diccionari el nombre de pàgines varia en cada lletra. Quines lletres són les més llargues al diccionari? I les més curtes? Per què creus que la **k**, la **w** o la **y** són tan curtes?

Saps completar la grafia de les paraules següents? Atenció, que és fàcil despistar-se!

_____indsurf

_____arate

ki_____i

Ira_____

Tò_____io

ha_____aià

vi_____ing

vene_____olà

gei_____a

sand_____itx

Hèlsin_____i

edel_____eiss

pa_____istanès

fol_____lore

_____ilogram

1918
Gramàtica de Pompeu Fabra
(1a versió)

1933
Gramàtica de Pompeu Fabra
(2a versió)

2016
Gramàtica de l'IEC

2017
Ortografia de l'IEC

LA NOVA NORMATIVA

Aquesta activitat sobre els canvis de l'ortografia acadèmica (2017) serveix per plantejar per què les paraules s'escriuen d'una manera determinada i no d'una altra.

- Els compostos patrimonials, si el primer element acaba en vocal i el segon comença amb **r-**, **s-** o **x-**, porten guionet, perquè si no es produiran lectures errònies (**penja-robos**, **busca-raons**).
- Els compostos a la manera culta no doblen la grafia (**microrelat**, **grecoromà**). El cas d'**ornitorrinc** s'ha modificat perquè els formants no són fàcilment identificables.

- Les paraules formades per prefixació, en general la doblen (**arritmia**, **irracional**, **arreglarer**, **corresponsable**), tot i que hi ha casos que mantenen la grafia simple (**preromà**).

PASSA EL MATEIX AMB LA ESSA?

No. Els mots **asèptic** i **asexual**, per exemple, es continuen escrivint amb una sola essa, tot i ser paraules prefixades.

Les paraules **cromosoma** i **dinosaure** s'escriuen amb una sola essa, i compostos com ara **pica-soques** o **gira-sol** porten guionet. I totes es pronuncien amb essa sorda!

1

ELS DIACRÍTICS DES DE 2017

Aprofita per recordar la llista de 15 mots, només 15, amb accent diacrític. Potser ja els porten apuntats en un post-it a l'agenda o hi ha un pòster a l'aula perquè tothom hi doni una ullada quan té dubtes.

EL DIACRÍTIC QUE CAU EN EL COMPOST

Cal fer la reflexió amb els alumnes que els mots amb accent diacrític perden aquest signe quan es converteixen en part d'un derivat o compost. Quan el mot aïllat (que porta diacrític) esdevé una altra cosa, deixa de ser «especial» i comença a «obeir» les regles generals d'accentuació.

El **déu** suprem **Adeu**, Andreu!

NORMES QUE CANVIEN

La normativa del català va canviar una mica amb la publicació de l'*Ortografia catalana* (2017) i la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016) de l'Institut d'Estudis Catalans, i alguns d'aquests canvis, com ara el dels diacrítics, van generar una mica de rebombori entre els parlants. Tanmateix, no podem oblidar que Pompeu Fabra, quan treballava en el diccionari i la gramàtica del català a principis del segle xx, també va fer propostes una mica controvertides, com ara eliminar la hac (tal com ja havia fet l'italià) perquè en català és muda.

Després de parlar d'aquestes dues situacions com a exemple, a classe es pot proposar un joc: EL ROLE PLAY DELS FILÒLEGS. Es tracta de simular una reunió dels membres de la Secció Filològica de l'IEC on els alumnes han de proposar, **de manera argumentada**, nous canvis que ells farien a l'ortografia del català.

2

Suprimirien la distinció entre **b** i **v**?

Treuriem tots els accents?

Què farien amb l'hac?

SOLUCIONS

windsurf, karate, kiwi, Iraq, Tòquio, hawaià, viking, veneçolà, geisha, sandvitx, Hèlsinki, edelweiss, pakistanès, folklore, quilogram o kilogram

CURIOSITATS

Les lletres més llargues del diccionari són la **A** i la **C**. La més curta, la **Y**, seguida de la **K** i la **W**. Són lletres típiques dels manlleus que no venen de llengües romàniques; alguns, tanmateix, s'adapten a la grafia catalana. Per saber quins s'han adaptat i quins no, cal fer servir el diccionari.

3

L'ordre alfabètic

4

Segur que fa molt de temps que saps quantes lletres té l'alfabet català.

26? 27?
28?

Ves al diccionari i fixa't en l'alfabet que apareix verticalment a cada pàgina, compta les lletres i compara-les amb la teva hipòtesi.

Si has dit **28** és perquè has comptat la **Ç**, que no es compta pròpiament com a lletra, i la **LL** i la **L·L**, que són dígrafs. Oi que no surten a l'alfabet vertical? On deuen ser, llavors? On podem trobar, per exemple, la paraula *llavor*? Quina paraula sortirà primer, *parallamps* o *paral·lel*? Trobarem primer *força* o *força*?

5

Ja vas refrescant allò de **a, b, c...**

Doncs podem passar de pantalla. En aquesta activitat hauràs d'aplicar aquesta cantarella de **a, b, c...** per escriure un text en què els substantius, els adjectius i els verbs estiguin ordenats alfabèticament fins arribar a la **Z**. Obre el diccionari i tria les paraules més gracioses o les més llargues, i així et sortirà un text que et farà petar de riure. Aquí tens un parell de línies d'exemple:

Els atacs entre bastidors dels capsigranys dramàtics de l'escola de falsificacions...

**T'agradaria fer-ho amb els teus companys?
Riure en companyia és molt millor.**

6

Si has seguit les instruccions, ja t'has passejat per tot el diccionari, des de la **A** fins a la **Z**. Què t'ha semblat? Té moltes pàgines, això és veritat, però un diccionari, a diferència d'altres llibres, segueix un ordre que sempre t'ajuda a situar-te, té la seva brúixola pròpia: l'ordre alfabètic.

Funciona gairebé sempre. Però quan busques una expressió amb més d'una paraula com ara **EN UN TRES I NO RES** o **HAYER-HI GAT AMAGAT**, què passa? Doncs que aquí ens topem amb les regles pròpies del diccionari. Si t'haguessis d'inventar quina llei segueixen aquestes dues expressions, què diries?

Potser diries que si tot el diccionari està ordenat alfabèticament, **EN UN TRES I NO RES** serà a la E (entre EN i ENA, o potser entre ENUNCIATIU i ENURESI) i que **HAYER-HI GAT AMAGAT** serà a la H (just després de **HAYER** o fins i tot dins l'entrada del verb).

Si ha fallat la teva primera predicció, pensa on podrien haver-se amagat aquestes expressions: a **EN**, a **UN**, a **TRES**, a **I**, a **NO**, a **RES**?

en un tres
i no
res

haver-hi
gat
amagat

L'ALFABET VERTICAL

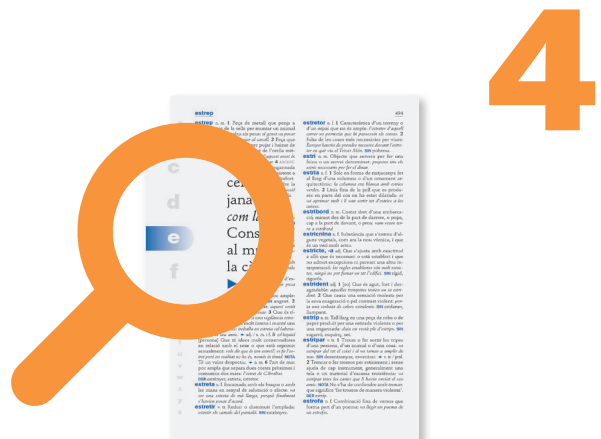
Totes les pàgines del diccionari porten aquesta sèrie i es va marcant amb blau la lletra inicial de la part del diccionari en què es troba l'alumne. Totes excepte la primera pàgina de cada lletra i les planes dedicades als materials complementaris.

ON BUSQUEM LA Ç, LA LL I LA L-L?

- Per trobar les paraules que comencen per LL hauran d'anar a la L. Podeu proposar-los que comptin quantes n'hi ha.
- Si l'única diferència entre dues paraules és la C o la Ç, com a *llac* i *llaç*, sempre trobaran primer la paraula que s'escriu amb C. Podeu proposar-los que trobin altres casos semblants.
- Les paraules que contenen LL o L-L s'ordenen segons les lletres que vinguin a continuació: per això *parallamps* surt abans de *paral·lel* i *col·laborar* abans de *collaret*.

EXTRES

- Se'ls pot fer notar la diferència entre l'alfabet de la pàgina 196 (de la C) i la 916 (de la P). I entre la 176 i la 829 (l'alfabet no és vertical, apareix com a capitular).
- A més de buscar on són *llavor*, *parallamps* o *paral·lel*, se'ls pot proposar que cada grup d'alumnes pensi en paraules que continguin els dígrafs L-L i LL (com ara COL-LABORAR o VELLUT), o que pensin en paraules que s'escriguin amb Ç (com ara CAÇAR o TENAÇ).

4

CURIOSITAT

La ce trencada té l'origen en el castellà antic de l'edat mitjana i al principi representava una combinació de la lletra C i la lletra Z. Avui dia, tanmateix, es considera que la ce trencada es una ce que porta un signe diacrític (com l'accent de *té*, *món*, etc.) que s'anomena *trenc*. La ce trencada s'utilitza també en francès i en casos molt específics, com ara quan transcrivim l'escriptura de l'àrab amb l'alfabet llatí. En castellà, però, va deixar d'utilitzar-se al segle XVII.

LA TRIA DE PARAULES

Es pot convertir en una activitat temàtica. Per exemple, es pot escollir com a tema i l'entorn rural i demanar als alumnes que seleccionin veus que segueixin l'ordre alfabètic, però que facin referència a una escena pròpia del camp.

- A:** ase, acampar, adobar, alosa...
- B:** bala, bèstia, bajoca, boira...
- C:** cabanya, campanar, camperol, cigonya...

ENCARA MÉS DIFÍCIL

Si el grup està més o menys animat i si els agraden els desafiaments, se'ls pot proposar de fer la versió més difícil de l'activitat, que consisteix a fer que totes les paraules d'una frase segueixin l'ordre alfabètic, com a

Ara ballarem com dos enamorats...

5

LA BRÚIXOLA DEL DICIONARI

L'ordre alfabètic resol moltes coses en la vida quotidiana: la llista dels admesos a l'escola, la llista dels alumnes de classe, l'ordre de les entrades en una enciclopèdia... Però les expressions formades per més d'una paraula (o locucions) són un fenomen estrany, perquè els diccionaris les posen dins de la paraula més forta (normalment és un substantiu, un adjectiu o un verb), en lloc de seguir l'ordre alfabètic.

EN UN TRES I NO RES

HAVER-HI GAT AMAGAT

PER ANAR MÉS ENLLÀ

Es pot afegir un temps màxim per localitzar l'expressió al diccionari, ja sigui amb l'exemplar sobre la taula o bé utilitzant l'accés en línia.

Quina hipòtesi els guiarà per resoldre les vuit expressions següents? Probablement diran que s'ha de buscar sempre en el substantiu, i l'encertaran força, però no sempre és així:

- fer la **guitza**
- lligar **caps**
- oli en un **llum**
- parlar pels **descosits**
- plegar **veles**
- tenir **nas**
- tocar el **dos**

6

Els registres

7

No hi ha bones i males paraules, sinó que hi ha moments en què unes són més adequades que unes altres. Pots dir en quina situació utilitzaries les frases següents? Encercla la teva hipòtesi.

Va pillar un cabreig monumental pel cate de mates

col·loquial

estàndard

formal

Es va enfadar molt pel suspens de mates

col·loquial

estàndard

formal

Es va enutjar molt per l'insuficient de matemàtiques

col·loquial

estàndard

formal

Fixa't que no parles igual amb tothom. Depenent de la persona amb qui parles, fas servir unes paraules o unes altres.

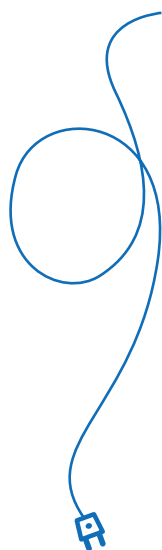
8

En el registre col·loquial és habitual que apareguin paraules noves i que, segons la moda, aquestes mateixes paraules que acaben d'arribar desapareguin al cap de pocs mesos. Pensa en paraules que utilitzis amb els teus amics i apunta-les. Et **mola** la idea? Creus que **molar** surt al diccionari? I les paraules que has apuntat?

9

Moltes vegades creem paraules per ser més expressius i per sintetitzar una idea en un sol terme. Sabries connectar les paraules compostes de la columna de l'esquerra amb les de la dreta?

saltataulells

picaplets

arrencaqueixals

figaflor

rosegaaltars

llepafils

bocamoll

bufanúvols

cercabregues

cagadubtes

escrupolós

dependent

indecís

advocat

beat

presumit

bleda

dentista

que tot ho xerra

amic de baralles

COM PARLEM?

El concepte de **registre lingüístic** s'estudia en el currículum oficial i es posa en pràctica en la vida diària, ja que no parlem igual quan ens trobem amb els amics que quan responem preguntes d'un examen.

Amb aquesta activitat podeu ajudar els alumnes a ser conscients que no hi ha maneres de parlar que siguin censurables, sinó que cada paraula està vinculada a una situació concreta amb uns codis que s'han de respectar si volem evitar que el nostre missatge sembli absurd, inadequat o incompreensible.

7

SOLUCIONS

Va pillar un cabreig monumental pel cate de mates → **col·loquial**

Es va enfadar molt pel suspens de mates → **estàndard**

Es va enutjar molt per l'insuficient de matemàtiques → **formal**

A partir d'aquestes respostes es pot proposar una reflexió sobre en quines situacions i amb qui utilitzarien cadascuna d'aquestes frases i per què.

PER ANAR MÉS ENLLÀ

Es pot suggerir als alumnes que, a partir d'una frase en un registre estàndard, en creïn la versió col·loquial i la formal. Fins i tot se'ls pot demanar que intentin escriure frases o textos curts utilitzant paraules que no

coneguin gaire per intentar imitar els textos antics o el llenguatge marcadament formal que s'utilitza en els telenotícies, en un judici, al Parlament, etc. Després poden passar-les als seus companys perquè intentin «traduir-les» al nivell estàndard.

SENSE SOLUCIÓ

Aquesta activitat és oberta, de manera que és difícil preveure'n les solucions. Pot dependre fins i tot de la regió de la qual procedeixen els alumnes, ja que el registre col·loquial es nodreix contínuament no tan sols de neologismes, sinó també de localismes que solen ser efímers. Per exemple, *passar-s'ho bé*, *gaudir*, *petar-ho i xalar* són quatre maneres d'expressar que una activitat ens agrada molt, però, per exemple, *xalar* està molt més restringit geogràficament.

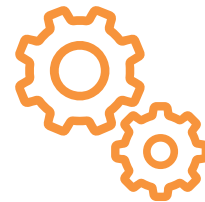
Pel que fa a **molar**, que apareix a la pàgina 788 del diccionari, es pot plantejar si creuen que ara s'utilitza més o menys que fa un parell d'anys, o si ells l'utilitzen més que els seus pares o els seus avis.

PISTES

Per guiar el debat pots utilitzar les paraules de la llista següent: **trolejar**, **shipejar**, **fangirls**, **fanboys**, **cosplay**, **banejar**, **tirar la canya**, **gamer**, **sip** (en lloc de **si**), **nop** (en lloc de **no**), **tutorial**, **WTF**.

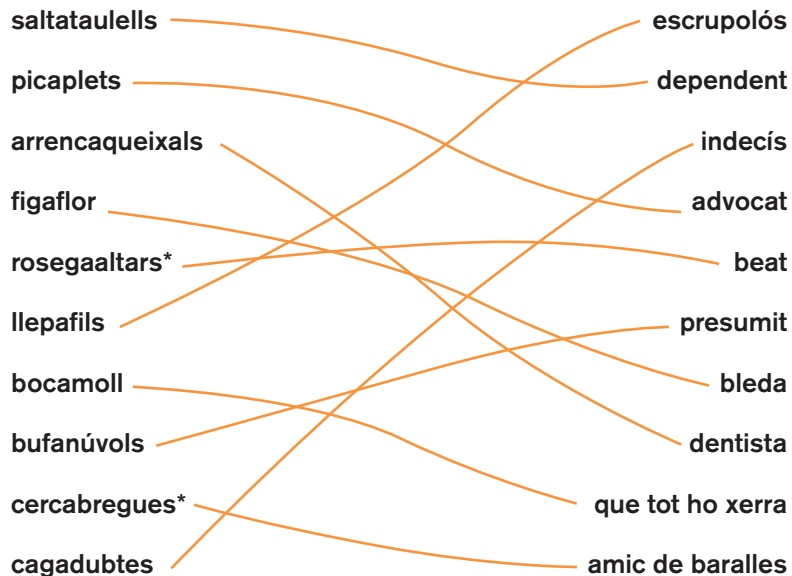
També es pot preguntar als alumnes si creuen que ells fan servir més insults i llenguatge malsonant que els adults i per què, i si s'han donat que cada vegada fem servir més paraules de l'anglès.

8

SOLUCIÓ

Les paraules de l'esquerra són compostes i algunes no formen part del vocabulari essencial de la llengua, per això no apareixen als diccionaris escolars sinó als diccionaris d'adults (però ni tan sols a tots).

*No surt en aquest diccionari perquè es fa servir poc.

9

La precisió lèxica

10

causa origen **llavor**
arrel embrió
antecedent fonaments gènesi

Coneixies totes les paraules d'aquest núvol? Són sinònimes? Què creus que tenen en comú? Potser escriure una frase amb cadascuna t'ajudarà a veure'n les diferències.

11

Doncs sí: hi ha paraules que semblen quasi sinònimes, però de seguida ens adonem que no podem intercanviar-les fàcilment en tots els contextos. De fet, triar-ne una o una altra crea atmosferes diferents. Indica quin ambient es percep en aquests textos:

Has conegut mai cap persona de les que sempre està **ordint** algun pla fosc? Jo, malauradament, sí. Les conec molt bé. Es passen la vida **tramant** maldats i **maquinant** venjances. De tota manera, si aquesta mena de gent em desagrada és perquè, a l'hora d'emprendre qualsevol projecte, solen **atorgar-se la funció** de líders i, a sobre, només són capaces d'**engiponar** esbossos d'idees que no arriben mai enlloc.

Per **traçar** un pla de treball s'han de considerar diverses qüestions. Abans que res, cal **programar** les diverses tasques i assignar-les a cada membre de l'equip. Tot seguit, és convenient **dissenyar** uns criteris de treball comuns, és a dir, unes maneres de procedir comunes per a tothom. Al llarg del procés, encara que cadascú desenvolupi la seva part, cal **forjar** una col·laboració estreta i mantenir oberta la comunicació entre tots.

12

Anomenem **comptables** les coses que es poden separar en unitats i **incomptables** les que difícilment podem separar. Dels exemples que hi ha a continuació, indica quins són correctes i quins no:

Posa unes penques de pernil sobre la crema de verdures. → **correcte** **incorrecte**

Posa unes rodanxes de tomàquet sobre les llesques de pa. → **correcte** **incorrecte**

Escampa unes serradures de formatge sobre l'amanida. → **correcte** **incorrecte**

Talla unes llenques de xoriço i posa-les al plat. → **correcte** **incorrecte**

Si tens dubtes, ves a les pàgines 598-599 del diccionari i comprova si vas per bon camí.

DESFENT EL NÚVOL

Segons el nivell dels alumnes, hi haurà paraules que coneixeran millor que altres. Els sonaven **fonaments**, **gènesi** o **antecedent**?

Potser no, però en veure-les totes juntes, acaben totes lligades a la idea d'origen i probablement la pròxima vegada que les trobin les reconeixeran: les que són

noves per a ells tenen un tret en comú amb les que ja tenien emmagatzemades. És la manera més sòlida d'aprendre el vocabulari.

10

PER ANAR MÉS ENLLÀ

Si totes signifiquen 'origen', quan se'n pot usar una o una altra? És una pregunta que pot introduir el tema del context i les col·locacions. Hi ha paraules que tenen un vincle especial amb determinats conceptes i que solen acompanyar preferentment unes paraules en detriment d'altres, com en els exemples següents:

- Els **fonaments** d'una empresa o d'una relació. → implica que es construeix amb esforç
- L'**embrí** d'un projecte o d'una idea. → implica que es desenvoluparà més tard
- La **gènesi** dels temps o d'una idea. → implica que és llunyà en el temps
- L'**arrel** d'un problema o de tots els mals. → implica que està oculta a primera vista
- La **llavor** de la desconfiança o de la revolució. → implica que és un procés en creixement

ANEM AL DICCIONARI

Invita els teus alumnes a obrir el diccionari per les pàgines 604-605 per navegar pel mapa semàntic d'**ORIGEN**.

El primer dels textos té connotacions negatives. Demaneu als alumnes que subratllin les paraules que els suggereixen aquesta atmosfera:

estan **ordint** algun pla **fosc**
tramant maldats
maquinant venjances
 aquesta mena de gent em **desagrada**
engiponar idees

Es pot obrir un diàleg sobre el significat de **líder**. Per què acabem parlant del **líder negatiu** de la classe? Potser perquè els líders, per si mateixos, no són dolents?

El segon dels textos explica que el treball en equip és molt positiu. Demaneu als alumnes que busquin el substantiu que s'associa amb cada un dels verbs destacats en negra.

Per **traçar** un pla de treball s'han de considerar diverses qüestions. Abans que res, cal **programar** les diverses tasques i assignar-les a cada membre de l'equip. Tot seguit, és convenient **dissenyar** uns criteris de treball comuns, és a dir, unes maneres de procedir comunes per a tothom. Al llarg del procés, encara que cadascú desenvolupi la seva part, cal **forjar** una col·laboració estreta i mantenir oberta la comunicació entre tots.

Després de fixar-se en quines són les col·locacions típiques (traçar un pla, programar les tasques, dissenyar uns criteris) se'ls pot plantejar si coneixien el verb **forjar** amb un altre significat (una tanca de forja, ferro forjat...). Suggestiu-los que la busquin en el diccionari i aprofiteu per parlar dels **sentits rectes** i els **sentits figurats** de les paraules.

11

SINÒNIMS

No totes les paraules del lèxic del català tenen sinònims; fins i tot, és possible que no hi hagi cap llengua en què sigui així. Alguns experts, de fet, sostenen que els sinònims purs no existeixen.

SOLUCIONS

En les pàgines 598-599 del diccionari es parla de les unitats i les mesures relacionades amb els substantius que utilitzem per expressar aquests conceptes. Amb l'exercici que es presenta als alumnes es pretén ampliar la idea de «part de» aprenent paraules amb les quals guanyaran precisió lèxica.

Posa unes penques de pernil sobre la crema de verdures. → **incorrecte** (són llenques)

Posa unes rodanxes de tomàquet sobre les llesques de pa. → **correcte**

Escampa unes serradures de formatge sobre l'amanida. → **incorrecte** (són encenalls)

Talla unes llenques de xoriço i posa-les al plat. → **incorrecte** (són rodanxes)

12

El vocabulari de les actituds i els gestos

13

Sabries distingir **ACTITUD** de **GEST**? Què signifiquen? Si tens dubtes, ves a les pàgines 19 i 580 del diccionari, on trobaràs aquestes paraules.

Potser amb un exemple tot es fa més fàcil. Quan piquem l'ullet a algú i ho acompanyem d'un somriure murri (→ **gest**), el que pretenem és transmetre-li complicitat (→ **actitud**). Indica quina actitud es correspon amb cada gest:

GEST	ACTITUD
picar l'ullet i fer un somriure murri	<i>complicitat</i>
arrufar el nas	
mirar de reüll	
fregar-se les mans	

14

Ara ens explicarem històries en grup. A continuació teniu una llista d'actituds positives i negatives. Escolliu-ne dues de cada llista per inventar una anècdota o un microrelat. No poden tenir més de 50 paraules.

optimisme
perdó
responsabilitat
felicitat
franquesa
sinceritat
consideració
respecte
amabilitat

pessimisme
rancor
superioritat
condescendència
autoritat
hostilitat
desconfiança
ràbia
tristesa

15

Quan escrivim missatges des de la tauleta o el mòbil, molt sovint substituïm les paraules per emojis o emoticones. Quines actituds expresses amb els emojis següents?

T'ha passat alguna vegada que, en enviar un d'aquests dibuixets amb una actitud concreta, la persona que ha llegit el missatge l'ha interpretat d'una altra manera? Creus que tots tenen els mateixos valors a tot el món?

ACTITUD

GEST

Actitud és la posició del cos que mostra una intenció o un estat d'ànim. (Diccionari → pàg. 19)
Les actituds s'expressen a través de moviments facials o corporals concrets: són els **gestos**. (Diccionari → pàg. 580)

SOLUCIONS

picar l'ullet i fer un somriure murri → complicitat

arrufar el nas → contrarietat

mirar de reüll → suspicàcia, sospita

fregar-se les mans → avarícia, ànsia

EXTRA

Com que estem treballant amb la paraula **ACTITUD**, es pot aprofitar per fer una reflexió sobre la causa d'un error molt freqüent: la paronímia (que es dona entre paraules que s'assemblen però que tenen significats molt diferents). Aquí tens un exemple per presentar-lo a classe:

Al Pol li agrada jugar a bàsquet.

Hi posa moltes ganes, però no hi té gaire traça.

actitud

aptitud

La seva **actitud** és molt positiva, però no té gaires **aptituds**.

EXTRA

A partir dels parònims ACTITUD/APTITUD es poden treballar d'altres com ara **bacca-vaca**, **bel-vel**, **bacant-vacant**, **ball-vall**, **botar-votar**, **buit-vuit**.

13

ÉS QÜESTIÓ D'ACTITUD

Aquesta activitat es pot plantejar com un concurs entre els grups de treball. Han de llegir les seves anècdotes en veu alta i la resta han de fer dues llistes: una amb les actituds positives i una amb les actituds negatives. Es pot obrir un torn de debat per veure si tots tenen la mateixa actitud davant de les mateixes coses (quan han de fer un examen sense haver estudiat, quan un amic no els truca ni els escriu, quan els pares els posen normes...). També es pot comprovar si hi ha casos en què alguns hagin classificat una actitud com a negativa i altres com a positiva, i comentar-ho entre tots.

L'ACTITUD ÉS EL MÉS IMPORTANT

També es pot capgirar l'activitat: en lloc de demanar als alumnes que escriguin microrelats amb les actituds, se'ls pot proposar que els escriguin sense que hi aparegui cap paraula de la llista. Això ho aconseguiran fent servir sinònims o la definició de les paraules, però el més important és que no en mencionin cap. Quan estiguin preparats, serà el moment de jugar al diccionari a l'inrevés! La resta de la classe haurà d'endevinar de quines actituds es tracta.

AMB ACTITUD DESAFIANT

Si el grup classe pot anar més enllà, se'ls pot plantejar que no es limitin a fer servir els substantius que expressen actituds, sinó que juguin també amb altres termes de la mateixa família de paraules:

Sinceritat → sincer, sincerar-se

Autoritat → autoritari, autoritarisme

Desconfiança → desconfiat, desconfiar, confiat, confiar

Rancor → rancorós, rancúnia

14

SOLUCIONS

Actitud d'enuig

Actitud pensativa

Actitud de suficiència o d'estar passant-ho bé

Actitud de desconcert

Actitud d'avarícia

Actitud d'orgull, timidesa o vergonya

Actitud de burla

Actitud reservada i prudent

ELS VALORS DE CADA EMOJI

No tothom fa servir els emojis amb el mateix valor i no tots els emojis tenen un únic valor. Alguns són tan ambigus que pot ser que acabarem tenint problemes de comunicació i pensant: «Això no és el que volia dir!». Hi ha emojis **polisèmics**, com les paraules.

¿EMOJI O EMOTICONA?

Si volem ser rigorosos direm que:

- La paraula **emoji** (pronunciada tal com s'escriu) ve del japonès i està formada per **e** ('imatge') i **moji** ('lletra, caràcter'). És el nom que es dona als dibuixets que tenim als xats i a les xarxes socials.
- La paraula **emoticona** ve de l'anglès i està formada per **emotion** ('emoció') i **icon** ('imatge'). És el nom que es dona als dibuixets que creem amb els signes de puntuació, i les lletres del teclat.

emoji

= XD

emoticona

Si ens fixem tant en l'ús que fa la gent d'aquests dos termes com dels dibuixets en si mateixos, veurem que els emojis s'han menjat les emoticones amb patates.

Els usuaris els fan servir per expressar coses diferents. Pots proposar-los que busquin al mòbil o a la tauleta tres emojis que els hagin sobtat i que no hagin entès quan parlaven amb els amics.

15

El diccionari digital

En aquesta nova edició del **Diccionari escolar de la llengua catalana Vox-Barcanova**, a banda de totes les millores, ampliacions i novetats, hem afegit un altre sistema de cerca: **la versió digital gratuïta** del contingut.

Tots els usuaris que es donin d'alta podran fer servir el diccionari. Només cal seguir les instruccions que hi ha a la part de dins de la coberta. Potser és millor que els alumnes ho facin a casa amb els pares, però també se'ls pot mostrar a classe com fer-ho.

diccionarios.com

INSTRUCCIONS

- 1** Obriu el navegador i aneu al web **www.diccionarios.com**
És un web segur protegit perquè els teus alumnes només puguin fer cerques en aquest diccionari.
- 2** A la plana principal s'ha d'anar a la pestanya Zona Premium i clicar al requadre verd.
- 3** Apareixerà un formulari en què han d'incloure les dades personals (està protegit per Verisign Secured: **<https://www.diccionarios.com/ayuda/ayuda33>**)
- 4** Clica el requadre verd i escriu el codi promocional que apareix a l'interior de la coberta del diccionari. Prem el botó ENVIAR. Tens accés gratuït al diccionari, no et preocupis per les tarifes que surten més avall (això és cosa dels subscriptors).
- 5** Rebràs un missatge per correu electrònic per confirmar l'accés i llestos! Així podràs fer totes les cerques que et calguin durant molt de temps (fent servir el teu usuari i contrasenya).

ATENCIÓ!

Aquí també hi ha les solucions als reptes que has trobat dins del diccionari (pàgines XI-XLVIII).

© **LAROUSSE EDITORIAL, S.L.**

Rosa Sensat, 9-11, 3a planta
08005 Barcelona
Tel.: 932 413 505
vox@vox.es
www.vox.es

@NecesitasunVox

© **EDITORIAL BARCANOVA, S.L.**

Rosa Sensat, 9-11, 4a planta
08005 Barcelona
Tel.: 932 172 054
barcanova@barcanova.cat
www.barcanova.cat

@EDBARCANOVA

facebook.com/editorialbarcanova

Fortaleses d'aquest diccionari

Un diccionari adaptat a la nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans.

Un diccionari actualitzat, perquè recull les paraules essencials del català d'avui i els significats més freqüents.

Un diccionari realista, perquè té en compte els problemes més habituals a l'hora d'expressar-se en català.

Una eina útil, perquè ha estat concebuda atenent a les habilitats i necessitats dels teus alumnes.

Un diccionari per a ser autònom en un món en què els continguts són aclaparadors.

Un diccionari multisuport, perquè es pot fer servir tant en la versió impresa, com en format digital des de qualsevol dispositiu.

Un diccionari accessible tant pel seu format com pel seu preu.

Pots descarregar aquest material en format PDF aquí (www.vox.es i www.barcanova.cat) i imprimir-ne les còpies que calgui per fer aquestes activitats a classe.

DISTRIBUEIX:
COMERCIAL GRUPO ANAYA
08019 BARCELONA
Maresme, 107-109
Recinte del Parc Industrial Urbà
del Poblenou
Tel.: 934 955 399
clients@barcanova.cat

17005 GIRONA
Montfalgars, 1, local C
Tel.: 972 243 814 / 636 481 862
plastra@cga.es

25006 LLEIDA
Cristòfor de Boleda, 6
Tel.: 973 273 388 / 676 991 781
jsans@cga.es

07011 PALMA
Francesc Vallduví, 18, local 1
Polígon can Enetgistes
Tel.: 971 253 000
jmbibiloni@cga.es

43203 REUS
Domènec i Soberano, 7-9 baixos
Tel.: 650 661 014
jgonzalezs@cga.es